

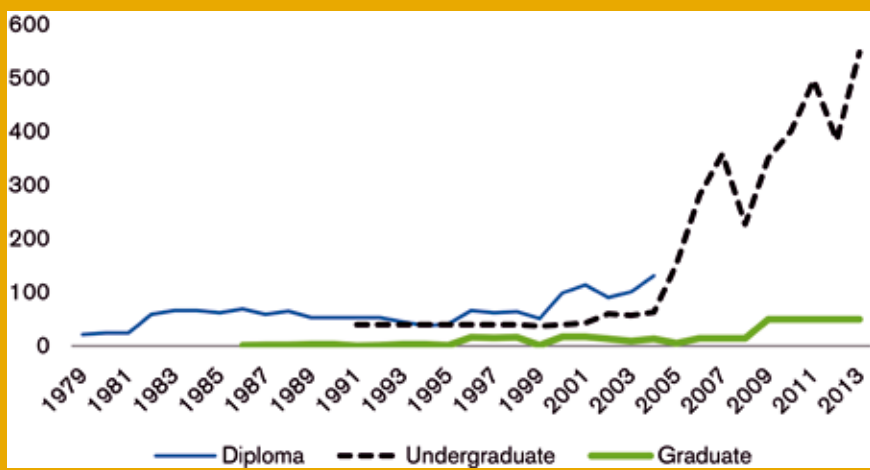
Mats Sandewall

Skoglig fältkurs i Etiopien på 2000-talet Wondo Genet/SLU/CIFOR. Foto Mats Sandewall.

Skoglig utbildningsatsning i Etiopien – vad blev utfallet?

- Sverige och andra nordiska länder har satsat stora biståndsmedel på att bygga upp skoglig akademisk utbildning i Afrika. Det norska stödet till Sokoine University of Agriculture i Tanzania, och den svenska satsningen på Wondo Genet College of Forestry and Natural Resources i Etiopien, är de främsta exemplen.
- Syftet var att bygga skoglig kompetens för att stärka landets skogssektor. Senare år har präglats av en förskjutning mot institutionsutveckling och ökad integrering i universitetsväsendet.
- Antalet studerande vid Wondo Genets utbildningar har ökat, till följd av utbildningspolitiska satsningar, men söktrycket på tillgängliga platser inom skogliga utbildningar har gått ned.
- Sida–SLU-stödet till Wondo Genet medförde en kraftig ökning av den skogliga kompetensen i landet på alla akademiska nivåer. Andelen kvinnor av examinerade studenter, som hittills varit mycket liten, har ökat under senare år, men är fortfarande mycket låg.
- Ökad globalisering och integrering i det nationella utbildningssystemet samt utfasningen av svenskt bistånd har medfört att utbildningens tyngdpunkt förskjutits från storskaligt produktionsskogsbruk mot skogens andra värden och med ökad tyngd på hållbar resurshushållning.
- Närmiljön runt Wondo Genet har förändrats kraftigt. Avskogning, ökat befolkningstryck, markanvändningskonflikter, ändrade odlingssystem, urbanisering och klimatförändringar har skapat en insikt om att samhällsförändringarna påverkar skogstillstånd och levnadsvillkor. Som en följd har forskningen delvis ändrat inriktning.

Figur 1. Antalet årligen utexaminerade studenter vid Wondo Genet College of Forestry and Natural Resources. Skogsstudenter (BSc) utexaminerade vid Alemaya University 1990–97 ingår i redovisningen, liksom skogsstudenter på MSc-stipendier examinerade i andra länder fram till 1997.

ökade snabbt genom policybeslut och har sedan 2010 varit ca 400–500 examinerade per år. På magister-nivå fanns ingen skogsutbildning i landet före 1995 och det årliga tillskottet av utlandsutbildade etiopiska MScs var 2–3 stycken. Följande 10 år examinerades årligen ca 15 stycken inom ramen för Sida-SLU-programmet. I dagsläget utbildas runt 60 stycken MSc varje år. Doktorandutbildningen har tills nyligen skett utomlands men sedan 2011 finns en kurs med fokus på skog, utveckling och klimatfrågor som 2013 bestod av 11 doktorander vid Wondo Genet. Programmet som startades trots frånvaron av externa medel, och med begränsade lärarresurser, uttrycker en stark ambition att bygga inhemsk kompetens.

Integrering i det nationella utbildningssystemet

Skogsutbildningen kom igång genom biståndsinitiativ men har med tiden integrerats i det etiopiska utbildningssystemet och därmed påverkats av en expansiv utbildningspolitik. Det har varit en medveten satsning på utveckling av nya läroplaner då de gamla inte bedömts motsvara dagens behov. Antalet öppna universitet i landet ökade under perioden 1991–2008 från 2 till 22 och det årliga intaget till universitet och högskolor uppgick året 2010/11 till 460 000 studenter (varav 95 % på BSc-nivå och 26 % kvinnor). Skogsutbildningens attraktionskraft har dock minskat till förmån för mer urbana utbildningar. Antalet förstahandssökande uppgår för närvarande till mindre än 50 % av antalet erbjudna platser, vilket lett till problem med studenternas studiemotivation och beredskap.

■ Sedan slutet av 1970-talet och flera decennier därefter har nordiska länder investerat betydande biståndsmedel i skoglig utbildning. Syftet var ofta att stärka skogssektorn nationellt och dess möjligheter att kontrollera avskogning och bidra till ekonomisk utveckling. Norge satsade under åren 1973–98 ca 250 MNOK på förstärkning av Sokoine University of Agriculture i Tanzania, medan Sverige investerade nära 250 MSEK (1987–2009) på att bygga upp Wondo Genet College of Forestry and Natural Resources, Hawassa University i Etiopien. Skogsfakulteten vid SLU var direkt samarbetspartner till Wondo Genet. Sverige bidrog vid den tiden även med skogligt utbildningsstöd till exempelvis Lesotho, Mozambique och Tanzania och bedrev forskningssamarbete med flera afrikanska länder, men Etiopien-samarbetet var den i särklass största och mest långsiktiga svenska

biståndssatsningen inom skoglig utbildning.

Skogsbrukets roll i samhället har under perioden omvärderats. Frågor om fattigdom, miljö, klimat och lokalsamhällets roll har fått en ökad tyngd, och uthållig resursanvändning har blivit ett begrepp. Statens roll har ändrats genom privatiseringsreformer i många länder, och globalisering och andra trender har ändrat skogsbrukets förutsättningar. Vi har studerat vilken effekt utbildningsatsningarna haft, hur de anpassats till förändringar i omvärlden, och hur det gått när biståndet fasats ut.

Stark ökning av professionella

Sedan 1980-talet har antalet examinerade BSc, MSc och PhD kontinuerligt ökat i Wondo Genet (Figur 1). På BSc-nivån startades skogsutbildningen i landet år 1987. Under 90-talet examinerades cirka 40 stycken BSc per år. Nivån

Det tätbefolkade jordbrukslandskapet runt Wondo Genet Campus och dess planteringar speglar nationella trender i Etiopien. Tidigare skogsklädda kullar har i avskogats till följd av jordbrukets expansion samt vedhuggning, medan penninggrödor ersätter självhushållningsproduktion. Foto Mats Sandewall.

Utbildning och forskning vid Wondo Genet har i ökande grad inkluderat samverkan med det lokala samhället. Foton Mats Sandewall (vänster) och Mersha Gebrehiwot (höger).

FAKTARUTA

Stödet till Wondo Genet

År 1978 startades med stöd av Sida ett skogsinstitut vid Wondo Genet i södra Etiopien som bas för ett tvåårigt **diploma**-program för skogstekniker. Programmet pågick oavbrutet under 26 år med utbildning av drygt 1 600 skogstekniker. Sedan 2004 är diplomaprogrammet utlokaliserat till andra delar av landet.

Utbildning på **skoglig BSc**-nivå i Etiopien startades 1987. Totalt genomgick 44 studenter detta program varav några delar bedrevs i Sverige. Parallellt startade skoglig BSc-utbildning vid Alemaya University of Agriculture. I Alemaya-området fanns dock ingen skog. 1998 fördes hela BSc-programmet över till Wondo Genet där kompetens byggts upp och där skogsfrågorna var mer närliggande. Samtidigt inkluderades Wondo Genet som en fakultet inom sektors-universitetet Hawassa University, vars huvudcampus är beläget i staden Awassa på cirka 2 mils avstånd från Wondo Genet.

1995 startades **skoglig MSc**-utbildning som ett varvat program där en termin bedrevs i Sverige och resten i Etiopien. De första åren fick studenterna sin examen av SLU, men från 2003 har Wondo Genet hela ansvaret. SLU deltog med lärare och handledare i vissa kurser och examensarbeten t.o.m. 2009 då allt stöd fasades ut.

Dessutom genomfördes i samarbete med SLU och CIFOR ett utvecklings-orienterat interdisciplinärt forskningsprogram som bedrevs av collegets lärarkår i nära samverkan med byarna i omgivningen.

Genom ett stipendiebaserat **PhD-program** för lärare vid colleget utbildades ca 25 doktorer åren 1995–2009. Sådan utbildning är dock dyr och under slutåren planerades en lokalt baserad PhD-utbildning vid Wondo Genet. Den kom aldrig igång under Sida-perioden men startades 2012 av colleget i egen regi.

Nya teman i utbildningen

Utbildningens innehåll har genomgått genomgripande förändringar under 25 år. Traditionellt ”nordiska ämnen” rikade mot ekonomisk skogsproduktion dominerade inledningsvis vilket speglade lärarkårens bakgrund samt tidstrender. Senare har tropiska och lokala problemställningar samt nya synsätt och globala trender (biodiversitet, fattigdom, förändrat klimat, skogens vidare roll m.m.) fått ökat utrymme (exempel Tabell 1) vilket accentuerats när utbildningen helt tagits över av Etiopien.

Trender i närmiljön har påverkat utbildning och forskning

Skogstäcket i Wondo Genet-området minskade under åren 1972–2000 från 16 % till 2,8 % (siffrorna kan diskuteras). Fragmentering och avskogning har fortsatt i takt med hög befolkningstillväxt (2–4 % årligen), markanvändningskonflikter och ändring av odlingsystem från självhushållning mot ”penninggrödor” som khat och eukalyptus. Runt Wondo Genet avskogades höjderna snabbt under ökat befolkningstryck medan många bönder levde i fattigdom.

Tabell 1. Magisterprogram erbjudna vid Wondo Genet 2003 och 2013, samt antalet inskrivna studenter (2 år)

MSc-program 2003	MSc-program 2013
<ul style="list-style-type: none"> • Production Forestry (15) • Farm Forestry (15) (Totalt 30 studenter)	<ul style="list-style-type: none"> • Agroforestry and soil management (21) • Production Forestry (8) • Wildlife management (5) • Natural resource economics and policy (28) • Watershed management (23) • Climate change and development (34) (Totalt 119 studenter)

Det ledde till satsningen på ”utvecklingsorienterad forskning (DOIT-AR)” som bedrevs av lärarkåren i nära samverkan med lokala hushåll och med stöd av SLU och CIFOR. Detta bidrog till insikten om att skogstillstånd, lokala livsvillkor och samhällsförändringar starkt påverkar varandra. Som en följd har tvärvetenskapliga ansatser inkluderats i utbildning och forskning. Fältinlagen i utbildningen som lyftes fram under SLU-perioden har dock gradvis minskat.

Wondo Genet har klarat utfasningen av svenskt bistånd

Pessimismen inom lärarkåren vid utfasningen av biståndet 2009 har avklingat. Samarbeten med utländska universitet (Holland, USA, Tyskland, Finland m.fl.) har gjort att en del lärare kunnat fortsätta med forskarstudier inom ramen för dessa. Utbildningens expansion har gjort att det funnits jobb och att Wondo Genet kunnat behålla kompetens. Egna satsningar på PhD-utbildning tyder på att man nu blickar framåt. Ökad publicering inom lärarkåren antyder att man närmat sig det globala forskarsamhället.

Skoglig utbildningsatsning i Etiopien – vad blev utfallet?

Avskogning och markerosion men samtidigt en ökande återplantering ses på många håll i Etiopien.
Foto Mats Sandewall.

Samtidigt har man hittills kunnat utnyttja Sidas tidigare satsning på infrastruktur och lärarutbildning. Det politiska trycket mot ”massutbildning” har lett till resursbrist och att kvaliteten i utbildningen och underhållet av tekniska investeringar och laboratorier blivit orosmoment. Forskarstudier på hemmaplan inklusive handledning och avhandlingsarbeten påverkas också av de minskade resurserna.

I Etiopien har hållbarheten i användningen av skog och naturresurser länge lyfts fram som ett problem. Skogssektorn är med tidigare mått mätt ännu svag men den har ändrat karaktär. Utbildningen synes ha utvecklats både i relevans och kapacitet och i takt med trenderna i omvärlden för att möta 2000-talet.

Vid jämförelse mellan det svenska Etiopien-stödet (1987–2009) och det norska stödet till Tanzania (1974–98) finns stora likheter i upplägg, utförande och erfarenheter – den successiva övergången från kompetens uppbyggnad på individnivå till institutionsutveckling,

nationellt övertagande av ansvaret och den initialt starka betoningen av planteringskogsbruk som med tiden gått mot lokalt mer viktiga roller för skogen. Den sista fasen i Etiopien-stödet som rörde samarbetsforskning mellan lärare och lokalbefolkning var unik. Etiopien drog stor nytta av det svenska biståndet när man byggde upp sin egen utbildning. Med undantag för några enskilda initiativ har dock inte Sverige (så som Norge gjort i Tanzania efter 1998) fortsatt samarbetet med sin tidigare partner, inom t.ex. skogsforskning, trots nya satsningar på forskning och utvecklingsamverkan i Afrika.

Läs mer

Anon. 2003. Wondo Genet College of Forestry 25 years. From missionary station to a university campus. Conference document prepared by the College in connection with its 25 years jubilee.

Anon. 2009. Wondo Genet College of Forestry and Natural Resources, Abstracts of theses and research works 1986–2009. A Bibliography.

Dessie, G. & Kleman, J. 2002. Pattern and Magnitude of Deforestation in the South Central Rift Valley Region of Ethiopia. *Mountain Research and Development*, Vol 27, No 3, 162-168.

Dessie, G. & Tadesse, M. 2013. Rethinking Forestry and Natural Resources Higher Education in Ethiopia: An Education for Sustainable Development Perspective. *Southern African Journal of Environmental Education*, Vol. 29, 2012/2013.

Gebrehiwot, M., Elbakidze, M., Lidestav, G., Sandewall, M. & Kassa, H. 2012. From Diversity to Monoculture: driving forces of change in traditional homestead agroforestry in Ethiopia (manuskript).

KSLA. 2011. Swedish-African forest relations. *Kungliga Skogs och Lantbrukskademiens tidskrift*. Årgång 150, No 2.

Royal Ministry of Foreign Affairs. 1998. Institutional Cooperation between Sokoine and Norwegian Agricultural Universities. Royal Ministry of Foreign Affairs, Oslo.

Ämnesord

Skoglig utbildning, bistånd, trender, relevans, kvalitet.

Författare

MATS SANDEWALL

forskningsledare,
institutionen för skoglig
resurshushållning,
SLU, 901 83 Umeå
090-786 8329
Mats.Sandewall@slu.se

Författaren var SLU:s programkoordinator för samarbetet under åren 2003–09. Lärare och forskare vid SLU och Wondo Genet har bidragit med material och synpunkter på denna artikel.